

Halálfogytíglan

(Túlvilági játék két részben)

II. rész

1. kép

(Ugyanazon helyszín kiöblösödő része.)

Viotor: Megint az az ember? Vagy csak hasonlóság...

Magnus: Minden lehet.

Viotor: Az az ember? De hiszen a központi bizottság döntött... Kollektív döntés volt. Egyhangú...

Magnus: Mindig egyhangú, ha nem vállalható.

Viotor: De ha nincs feltámadás, akkor ez valami szemfényvesztés?

Magnus: Mint a tökéletes társadalom...

Viotor: Én elmondtam a központi bizottság előtt... Világosan elmondtam, mi történt azzal az emberrel...

Magnus: Az utolsó szó jogán én is elmondtam, hogy a végső ítéletet nem a bíróság mondja ki az ügyemben...

Viotor: Mit akar? Lezárt ügyeket megbolygatni?

(Árnyangyal jön lefelé a lépcsőn, keze tele dossziékkal.)

Viotor: Mária?

Magnus: Nyugodjon meg. Most már van ideje megnyugodni.

Viotor: Igen, most már jogom van pihenni. A posztomat leadtam. Az egészség már nem a régi. A cigarettát visszavették az orvosok. A gyógyszerek... ott vannak a bőröndben, a sarokban. Ha majd jönnek, ne kelljen pakolni. A központi bizottság dönti el, ők csak parancsot hajtanak végre... Mint mindannyian.

Magnus: A lelkiismeretét.

Viotor: Úgy van, úgy van.

(Árnyangyal a rendezni kezdi a dossziékat. Árnysegéd segít neki.)

Viotor: Mária... Vajon miért rakosgat a pincében? Dolgozni kényszerül... Nyugdíjasan.

(Árnyangyal leemel egy dossziét, belelapoz.)

Árnyangyal: Ezt hallgasd. „Falmelléki ember volt... Nehéz volt őszinte szóra bírni.” Egy kortársa mondta róla.

Viotor: A kezem megint nem akar engedelmeskedni (*mozgatni próbálja az ujjait*). A szegény mutternak izomsorvadása volt. Mégis mosást vállalt, hogy eltartson kettőnket, az öcsémmel. Tudja, volt egy féltestvérem.

Árnysegéd: (*Odabúz egy széket.*) Ez nem tartozik a tárgyhoz.

Viotor: Milyen tárgyhoz? Milyen nap van ma?

Árnysegéd: Kedd.

Viotor: Milyen kedd?

Árnyangyal: Számadó kedd. Intézeti. Íté! a nép.

Vietor: Rólam?

Árnyangyal: Ugyan már.

(A reflektör Magnust világítja meg. Sápadt, lötyög rajta az öltöny.)

Magnus: Ismerős helyzet.

Árnysegéd: Életünk többszörös inkognitó. Nekem most búcsúfellelés. Semmi későbbi jegyzőkönyv, kiegészítés.

Árnyangyal: Talán búcsúlelés?

Árnysegéd: Te ebben akarsz élni. Sőt, belőle megélni. Én nem. Melyikünk becsületesebb? És alázgatsz, mert nem akarok részt venni ebben a szárnalmas játékban. Kint, Genfben olyan embert várnak, aki új dolgokat tud a despotizmusról. Hát viszik nekik, ha az kell.

Árnyangyal: Hát innen a hirtelen hajlandóság?! *(Papírokat rendez maga elé.)* A tényállás ismert, csak a rend kedvéért ismétlem meg. Rend? *(Megáll, elbizonytalanodik.)* Emericus Magnus, önt ellenforradalmi szervezkedésért, az államrend erőszakos, fegyveres megdöntésének kiterveléséért bíróság elé állították. A „független” magyar bíróság kötél általi halálra ítélte, s az ítéletet másnap végrehajtották. A fellebbviteli bíróság évtizedek múltán napirendre tűzte az ügyét...

Árnysegéd: ...mert a történelem végtelenül kegyes és méltányos...

Árnyangyal: Kéretik tartózkodni a cinikus megjegyzésektől. Megértette, miért áll itt?

Magnus: Azért, amit a végső szó jogán is elmondtam: lesz majd még egy ítélet, amely méltányos eljárás keretében igazságot szolgáltat.

Árnyangyal: Az ítékezés joga a miénk.

Árnysegéd: És Isten kezében a kegyelem. *(Lopva Árnyangyalra néz.)* Ezt idéztem, természetes.

Munk *(Lesétál a lépcsőn, ügyézi pózt vesz fel.):* Az országban teljes volt a káosz. A rendet csak internacionalista segítséggel tudtuk helyreállítani, és minden eszközzel kerestük a politikai kibontakozást...

Magnus: Tisztelt Bíróság! *(Legyint.)* Kell ez? *(Kedvetlenül körülpillant.)* Az idegen csapatok erőszakkal megbuktatták a törvényes kormányt. Aljas módon törbe csalták a tárgyalóküldöttségünket... Tényleg, mi szükség van erre?

Árnyangyal: Hagyjuk a történelmi leckéket. Mi szükség volt a kivégzésre?

(Mindenki megdermed, Vietor a kinyújtott ujjait nézi, Magnus a terem sarkába mered, Árnysegéd a kezében levő papírokat lapozgatja.)

Vietor: Arra az események menetében kényszerültünk...

Árnysegéd: Két évvel az események után?

Vietor: A nemzetközi helyzet nem tette lehetővé, hogy az ítéletet korábban végrehajtsák.

Árnyangyal: Tehát előbb meghozták a döntést?

Magnus: Én már a jugoszláv követségen megmondtam, ezek engem ki fognak végezni. Egyébként az ítéletek már az ügyek megszületése előtt megfogannak az idő méhében. Amikor 1944 végén Moszkvából Magyarországra jöttünk, egy alföldi városban a bombatámadások zűrzavarában feltartóztatott bennünket egy szovjet járőr. Kiskatonák voltak, a szabályok szerint jártak el. Gyanúsak voltunk. Ráth, Gőcze, Wolf és én. Mindegyikünknel ugyan-

úgy elcsomagolva rengeteg pénz. Az élet újraindításához, a másik Magyarország megszervezéséhez. Ráadásul mindegyikünk tudott oroszul, bár ilyen-olyan akcentussal. A katonák arra gondoltak, mint a világon bárhol: ezek kémek. Az igazoltatás közben újabb bombazáport kaptunk, s a robbanások közepette megléptem. Másnap találtam meg Ráthékat. Ráth ökölrel jött nekem, a többiek fogták le. Kiderült, a kiskatonák falhoz akarták állítani őket, csoda, hogy életben maradtak. Én ismerem a katona logikáját. Ha így gondolták, úgysem tudjuk kimagyarázni magunkat, akkor meg miért pusztuljunk el mindannyian? Ráthék ezt sosem tudták megbocsátani nekem. Cserbenhagyással vádoltak. Minden későbbi politikai vitánk mögött ott parázslott ez a régi affér...

Árnysegéd: A kihúzóskodó...

Magnus: Úgy is mondhatjuk. Mert a pártfegyelmet betartottam...

Victor: Nyugalomra volt szükség. És az ország élt is a nyugalommal. Helyre-zökkenetek a dolgok...

Magnus: Én az események során végig azt mondtam, hogy hallgassanak el a fegyverek. Tárgyalni és tárgyalni. Ne folyjon a vér. A parlamentbe hozzám bejövő fegyveres csoportok vezetőinek meg az egyetemistáknak mindig azt mondtam: hagyják a lövöldözést. És az invázió előtti napokban fölsejlett a békés kibontakozás esélye.

Victor: Egyértelmű helyzetet kellett teremteni. Engem felkeresett olyan özvegy, akinek a férje a pártház védelmében esett le. Mit mondtam volna neki? Hogy legyen egy kis belátással?

Árnyangyal: Tehát a bosszú, egyszerűen a bosszú diktálta azt a keménységet?

Magnus: Géppisztollyal rendet? Rendszert, azt igen! Amit csak fegyverrel lehet megvédeni, az már nem lehet a szabadság földje. A szabadság géppisztoly nélküli.

Victor: Nehogy azt higgyék, hogy helyettem más nem hajtja végre a pacifikálást. És Ráth módszereiben nem lett volna köszönet.

Árnysegéd: Az önét meg kellene köszönni?

Magnus: Az utódok szerint mindig csak jobbak jöhettek volna azok helyett, akik jöttek. Szerintünk csak rosszabbak.

Victor: Én legalább tudtam, mit akart ez az ország öt, tíz, tizenöt évvel azelőtt. Amiről Ráthéknak csak belügyi jelentéseik voltak. Azt is tudtam, hogy az emberek akkor mennyire gyűlöltek bennünket. A kivégzésekkel előre megfizettük annak az árát, hogy később összekacsinthassunk és fellélegezhessünk. Nem lehetett más sorrend.

Magnus: Ebben a mozgalomban az eretnenség a legnagyobb bűn. Súlyosabb, mintha a túlsó parton köt ki valaki.

Árnysegéd: Sajnos, az eretniséget a szent inkvizíció állapítja meg.

Magnus: Fiatal barátom, nem tudom, szavait történelmi felkészültségnek vagy cinizmusnak véljem.

Árnysegéd: A történelem tanulmányozása hajlamossá tesz az utóbbira.

Victor: Eretnenség? Úgy van. Ebben a mozgalomban voltak kikezdehetetlen elvek, amelyek, ha kivesznek, elvesz maga az ügy.

Magnus: Ó, a pártfegyelem. Pártideológusok papagájai hirdették.

Vietor: A pártfegyelem csak a formaruha volt.

Magnus: Az államvédelem meg a szabóság.

Árnyangyal: Kérem, hagyják egymás gondolatait kifejtteni.

Vietor: Az alapelv a hatalom kérdése. Ha az megvan, többé nem szabad kiengedni a kézből. Az olyan, mint a forró kályha.

Magnus: Ha megfogják, nem ereszt. Odasül a bőr.

Árnyangyal: Kérem...

Vietor: A hatalom adja a meleget is. Emberéletbe került, azért nem szabad veszni hagyni.

Magnus: Túl sok emberéletbe. Ellenfelébe, barátéba. Vajon milyen hatalom az, amely a paradicsomnak mondott karámba a híveinek mondottakat is úgy tereli be? A kétely első csírája az eretnecség kezdete. S ha folytatjuk, messzire jutunk. Borzongató belepillantani. Ha létrejött egy bonapartista hatalom, azon már csak a hatalom megosztásával lehet lazítani. A többpártrendszer létrejötté azokban a napokban ezt szolgálta...

Vietor: Eretnecség? A független (*megnyomja a szót, s Árnyangyalra és Árnysegédre pillant*), a független magyar bíróság áruháznak nevezte.

Magnus: Az eretnecség mértékét vizsgálhatja külső hatalom, de ahogy felébreszteni csak a lelkiismeret képes, igazi bírója is csak az lehet.

Vietor: Úgy persze könnyű megvonni a bocsánatos és megbocsáthatatlan eretnecség határvonalát. Egy történelmi kísérlet legelején...

Árnysegéd: Történelmi kísérlet... (*Árnyangyal szemrebányóan int.*)

Vietor: ...legelején viszont a legkisebb hiba is végzetes lehet, ezért kell az engedmény nélküli büntetés.

Magnus: Talán önpusztítót akart mondani.

Vietor: Ha gyóntató nincs, a pálfordulást ki állapítsa meg, ha nem a bíróság?

Árnysegéd: Lám, a cinizmus ragadós.

Magnus: Lássuk az eredményt! A mozgalmárok egy ideig még megtartották a birodalmat, de elvesztették az ügyet. Az eretnek megtartotta az eszmét, s elvesztette az életét. A birodalom mégis összeomlott.

Árnyangyal: Vendéget várunk.

Árnysegéd: A szokásosnál komolyabb koncentrációt kérek, mert emlékezhetnek, megidézése még sosem sikerült.

Vietor: Ez a sok hókuszpókusz...

(*Az asztalhoz telepednek, kezüket a lapjára helyezik, szemüket behunyják. Mintba rossz rádióból meg-megszakadó hang ballatszana...*)

Burilla: Üdvözlöm önöket, barátaim. Látom, itt van néhai kedves Magnus elvtárs is...

Magnus: Igen, Jurij Vlagyimirovics...

Vietor: A néhait nem kellett volna.

Árnyangyal: Pszt.

Burilla: A szokásos kártyaparti?

Magnus: Nem, Jurij Vlagyimirovics... Azt mi nem engedhetjük meg magunknak.

Burilla: Ugyan már! A jól megérdemelt pihenést? Mi is kirúgtunk néha a hámból. A Gazda szerette az ilyesmit. A grúz borról én gondoskodtam.

Árnyangyal: Mi, akik nem élhettük át azokat az éveket, kérdezhetünk valamit?

Burilla: Rendelkezzék velem, szépségem. Mert a hangjából ítélve csak egy szép ifjú hölgy lehet.

Árnyangyal: Annak idején milyen megfontolásból vették pártfogásukba Magnust?

Burilla: A Gazda halála, Berlinben elégedetlenség, önöknél elégedetlenség... Ha forrnak az indulatok, le kell vezetni őket... Vagy úgy, hogy nekimegyünk az ellenfeleinknek, de azt akkor nem engedhettük meg magunknak. Már nem. Hát újraosztottuk a kártyákat, hogy időt nyerjünk.

Árnysegéd: Pojácá.

Burilla: Ki szólt?

Árnyangyal: Egy barátom.

Burilla: Forró fejű legény.

Árnyangyal: Nem sok időt nyertek.

Burilla: Én semmiképp (*nevet*). Bár ez akkor korántsem volt ilyen vidám. De már így, utólag (*babotázik*). Mindenki sorra került, legfeljebb életben maradt. Az a lassú halál. A gyors halottak a málhások. A zsákba belegyömöszkölnek mindazt, amitől meg akarnak szabadulni. A bűnöket. Amiket annak mondanak. Mintha azok is átküldhetőek lennének a túlvilágra. Egy ideig eltűnnek, de a csomag lassan eloldozódik a halottól, felbukkan a vízből, és ott imbolyog mindenki szeme láttára. Ráadásul beszennyezi a vizet. Rólam is levált néhány rám madzagolt batyu, és ott himbálózott úgymond a szükségszerűségek hullámain. Mondjuk a német kérdés...

Árnysegéd: De ilyen üzeneteket csak megfélemlített embereknek lehet küldeni.

Burilla: Barátaim, rosszul hallom, kicsit hangosabban...

Árnysegéd: Felesleges. A mór megtette kötelességét. Akarom mondani, a grúz.

Burilla: Csak azt sajnálom, hogy bár a nevem a Gazdáé mellett ott a történelemkönyvekben, igaz, nem éppen jó színben, a családtagjaimnak viszont új nevet kellett felvenniük.

Árnysegéd: Mint egy külvárosi bandavezér...

Vietor: Magnus pártfogója volt.

Árnysegéd: Ön sem számíthatott különbekre...

Vietor: Nehogy azt higgyék, élveztük a felénk áramló gyűlöletet!

Árnyangyal: Volt egy másik is, ami nem a tömegektől, hanem az elbocsátott légió tagjaiból áradt. Akik nem felejtették el, hogy kiszolgáltatták őket a tömeg dühének, hogy sokukat meglincselték. Ön októberi rádióbeszédében még dicsőséges forradalmunkról beszélt. Januárban, februárban a felkelőket vallató vizsgálótisztek emlékeztek erre a beszédre, s megfordult a fejükben: akár ön is ülhetne a vizsgálati fogságban...

Vietor: Ugye, hogy nem volt olyan egyszerű a helyzet?! Az életünket megváltani? A koncepciók perек során nemegyszer előfordult az ilyesmi

Árnysegéd: Ön 1949-ben, a nagy perben egy volt miniszter társát győzködte a vizsgálat során, hogy ismerje be azt, amit nem is követett el. Egykor társa volt az illegálításban. A per után kivégezték.

Vietor: Az előre nem volt tudható. Ráth kétszínű játszmát játszott. Mindenki azt hitte, lesz humánus megoldás.

Árnyangyal: Megmaradt a magnófelvétel, amelyen egyértelműen fenyegeti a minisztert, hogy tegyen beismerő vallomást...

Vietor: Tudtam, hogy a másik szobában Ráth fullajtárjai hallgatják a beszélgetésünket. Nemsokára már én is ültem. Évekig. Magánzárkában.

Árnyangyal: Mert 1943-ban feloszlatta a pártot...

Vietor: Ezt Ráth állította. Levélben mindezt többször kifejtettem neki. A központi bizottságnak. Az ügyészségnek. A sorozatos lebukások után, a háborús nyomás alatt a nagyon kis létszámúra olvadt Kommunisták Magyarországi Pártját nem volt értelme úgy életben tartani, hát kimondtuk a megszűnését, de nyomban megalakítottuk a Békepártot. Moszkvában ezt nem értették, defetista akciónak tekintették, és soha nem bocsátották meg.

Árnyangyal: És még korábban, '33-ban?

Vietor: Az hogy jön ide?

Árnyangyal: Kíváncsi lennék.

Vietor: Letartóztattak bennünket. A politikai rendőrség főnöke olyan dokumentumokat mutatott nekem, amiből azt hittem, mindent tudnak. Verték bennünket, értelmetlennek tartottam a hallgatást, és elmondtam, hogy két társam milyen funkciót töltött be az ifjúsági mozgalomban. Kiderült, hogy behúztak a csőbe. Senki nem árult el semmit. A tárgyaláson visszavontam a vallomást azaz, hogy kényszer hatására tettem. Szégyelltem, hogy köptem. De nem ártottam a társaimnak.

Árnyangyal: Ebben miért olyan biztos?

Vietor: Mert ugyanannyit kaptam, mint ők. Pedig nem voltam olyan régi illegális ember, mint azok. Egyébként Ráth is köpött: 25-ben, amikor letartóztatták. Elárulta, milyen szerepe volt az olasz kommunista párt megalakításában. Komintern megbízásból. Amikor kikerült Moszkvába, ezért újra elővették. Mert ez volt a módszer: sakkban tartani, zsarolni bárkit. A félelem nagy börtönőr. Belül őrködik.

Árnysegéd: Elég könnyen feladta...

Vietor: Nem adtam fel senkit...

Árnysegéd: Elég könnyen feladta a korábbi véleményét. Harmincháromban véletlen. Negyvenháromban gyakorlati megfontolás. Negyvenkilencben meggyőzés egy beismerő vallomáshoz. Aztán pedig évtizedekig a „törvénytelenység” elítélése.

Vietor: Mit tudnak maguk azokról az időkről? A találékonyság az életben maradás feltétele volt.

(Árnyangyal és Árnysegéd egymásra néznek.)

Magnus: Amikor a kormányülés után Vietor eltűnt, kerestettük. Azt hittük, elrabolták a szovjetek.

Árnyangyal: Még a feleségének sem árulta el, hova ment.

Magnus: Engem kért meg, hogy derítsem ki, hol lehet.

Vietor: Az nem éppen üzengetős idő volt. Munka hívott egy találkozóra, oda mentem.

(Árnyangyal int. Vetített képen komor, őszi utca, a harcok nyomai.)

Munk: Azt akarod, hogy Ráth visszatérjen? És gondold a Köztársaság térére. Tombolnak a lumpenek. Mit akarsz? Másodszor is elveszíteni azt, ami annyi becsületet elvtársunk életébe került?

Viotor: Könnyű neked. Én benn vagyok a kormányban.

Munk: Magnus veszélyes útra lépett. Ez az ő játszámja, nem a párté.

Viotor: Régi, kipróbált káderek vannak köztünk...

Munk (legyint): Rézgombok. Egyébként az a pojáca Ráth téged sosem becsült képességeid szerint. Csak a munkás kellett neki. Az okos munkás, mert hogy ő nem az. Játszott veled.

Viotor: Az országgal.

Munk: Cicázott. Hát akkor? A szovjetek nem nézhetik tétlenül, ami itt történik... Gyere velem.

(Eltűnik a régi kép.)

Magnus: És feladta, ami addig volt. De már nem szégyellte.

Viotor: Arról szó sem esett, hogy Moszkvában kötünk ki.

Munk: A kocsimba önként szálltál be. Ez tény. Moszkváról nem volt szó, de azt sem hihetted, hogy a csúcsvezetés a rommá lőtt Budapestre jön. Előtte, a szétesés napjaiban itt voltak a meghatalmazottaik. Ott ültek a központi vezetés ülésein, a hátsó sorokban. Némán nézték a pánikot és fejjesztettségét.

Árnysegéd: Ön beszállt a kocsiába...

Viotor: Kimentünk a tököli reptérre, aztán egy nagyon gyenge kis gépen Kijevbe, majd Moszkvába. Azóta is utálom, bocsánat, nehezen viselem a repülőutat. Inkább vonattal szoktam utazni... Ha egyáltalán muszáj. De az a legjobb, ha nem kell.

Magnus: Mi meg szorítottunk érte, nehogy az oroszok elrabolják. Hát önként elraboltatta magát. A vonakodásban benne volt a hajlandóság. Úgy bizony.

Viotor: Magam sem tudtam, fogoly vagyok, vagy mi. Ki szereti a határhelyzeteket?

Magnus: Senki. Azt nem mindig tudni, hogy mit kell csinálni, de azt igen, mit nem szabad.

Árnyangyal: Egy jelentésből olvasok fel, amely Ráthnak készült. Aláírója Éder Gábor, a politikai rendőrség vezetője, aki az illegális időkben egy lakásban is lakott Viotor Jánossal. Idézem: „A Conti utcai börtönben a foglyoknak két bombázást kellett átélniük úgy, hogy a politikaiakat nem engedték le az óvóhelyre. Viotor csaknem idegösszeroppanást kapott a félelemtől. Amikor illegális munkája során egyik alkalommal letartóztatták, sikerült megszöknie, s egy biztonságos lakásra érve ideglázszerő állapot vett erőt rajta.”

Viotor: Akkor már három napja nem aludtam. A veszély az veszély, de nagyon leegyszerűsíti a dolgokat. Vagy vagy. Ott nincs vita.

Magnus: Vagy ő, vagy én. S nem kétséges a válasz.

Árnysegéd: Ön világlátásban szerény ember volt.

Viotor: Ehhez mit fűzhetnék hozzá?

Árnyangyal: És nem felejtett.

Magnus: Elefánttulajdonság. Pedig a központi vezetőségben nem elefántok ücsörögtek. Bölények. Pónilovak. Papagájok. Hiénák.

Árnyangyal: A már említett Wolf fia az ávéhánál szolgált. Egyszer, még az ön letartóztatása előtt, bár ő volt a fiatalabb, letegezte önt. S ezt később sem bocsátotta meg neki.

Viotor: A pártficsúrkodását nem bocsátottam meg neki. Meg a nyikhaj kihallgatási stílusát.

Árnyangyal: De az mégiscsak feltűnő, hogy egyre magasabbra emelkedve a pártlétrán, állandóan emlékszik egy ilyen apró sértésre.

Viotor: Én mindenre emlékszem. Még arra is, hogy mire nem akartam emlékezni. És funkció nélkül egyre többre emlékezhetem.

Magnus: Ideje jön mindennek. Ha késve is.

Viotor: Én ma is emlékszem, mennyibe került egy pakli dohány '37-ben. Nekem később sem kellett bemutatni a valóságot. Hangulatjelentések, szociológia – maszlag.

Magnus: Fuldokló az emeletes hullámokban. Az sem veszi észre a közeledő tengerjárót a fején átcsapó hullámoktól. Csak akkor, amikor kettészelte.

Viotor: Soha nem kívántam a posztokat. Jöttek, kéretlenül. Vonakodva fogadtam el bármit is. Megváltam volna a magas funkciótól is, de nem hagyták.

Árnysegéd: Az a visszavonulás eleve a visszavonására épült. A kéretés ko-reográfiájára. Gerjesztették a bizonytalanságot, hogy az emberek tartsanak a kiszámíthatatlanságtól. Féljenek, nehogy rosszabb következzen. Hogy aztán marasztalhassák.

Árnyangyal: Kompromisszumok robotosa?

Árnysegéd: Kompromisszumok kompromittálója.

Viotor: A szolgálat... A dolgok már akkor eldőltek, amikor még meg sem történtek. Maga mondta. (*Magnusra néz.*) Így volt ez nálunk, s így később, Prágában. Ott kevesebb vérrel. Akkor meg minek lefeküdni a szerelvény elé. Kinek jó az? Igen, véres volt a kezünk. Az emberek meg beletörődhetnek, hogy az erőszaknak engedelmességek. Ha erőszak, akkor kényszer. Akkor ennek engedelmességek, s nem megtagadták a néhány héttel, hónappal korábbi önmagukat. Legalábbis belül nem kellett megtagadni.. Ennyi jól jön a túléléshez. Egy kis tartalék a rossz időkre.

Magnus: Hogy mi sok, azt meg a bíróságok és az internálások eldöntötték.

Viotor: Amikor lehet, akkor kell engedni a szorításon. A fát is először felgö-zölik, aztán ráhajlítják a formára, s akkor felveszi annak az alakját. Akkor le lehet venni a szorítókat.

Magnus: A kisszerűség már előre ítéletet hozott. A kisszerűség mindig a valóságra hivatkozik. A meglevőre. Mert azt hiszi, ismeri, belefullad a valóságba. Pedig a lehetőség az egyetlen esély. A szabadság kapuja. Azt viszont ki kell nyitni. Aki tehetetlen, lelepleződik. Ha ráadásul kicsinyes, akkor visszaüt.

Viotor: Nem a hősködés, az lett volna a nehezebb, ha belép az általam vezetett kormányba. Persze, akkor most nehéz volna árulókra meg áldozatokra osztani a résztvevőket.

Magnus: Mily megható! A hatalom mazochizmusa! A fordított mártíromság!

Árnysegéd: (*Viotorhoz*) Azt akarja mondani, a kivégzések a jövőt szolgál-ták?

Viotor: Az embereknek több lelkük van. Az egyik a beletörődő. A másiknak kell a példa az önbecsüléshez. És a mártír azt hirdeti: voltak, akik nem voltak vissza semmit. Akik a sínekre feküdtek, a közeledő vonat elé.

Magnus: Volt, akiben két lélek lakozott. Volt, akiben három. És volt, akiben egy. Akiben több, az végképp nem nyugodhat.

Vietor: Nem az a fontos, mit akar a politikus a néppel, hanem az, mit akar vele a nép.

Magnus: Ó, az események nagy mozgatója! Az események attól jöttek mozgásba, hogy nem maradtam bent a sorban. Hogy kiléptem. A halált persze csak az örült választja. Nem én választottam, kiválasztottak rá.

Vietor: Nekem meg életet választottak, de nem úgy éltem le, ahogy gondolták.

Magnus: Van, amit helyre lehet hozni. De ha egy ország megy tönkre észrevétlen, az jóvátehetetlen.

Munk: Mit tapogatták itt egymást? Erre az országra rátolták a hegyeket. Se jobbra, se balra. Itt kell kibírni. Hol ilyen vész jön, hol olyan. Ha együtt, akkor a jó magyar viszály. S akkor mindenkinek igaza van. Csakhogy nem lehet mindenkinek igaza.

Vietor: Kényszerek árnyékában minden vita eleve vakvágányra fut.

Árnyangyal: Tudom, hogy szeretett sakkozni. Nem a győzelemre, a jövőre játszott?

Árnysegéd: Ugyan, legfeljebb a szobor talapzatára kapaszkodna fel...

Vietor: Nélkülem ez az ember sem állna ott. Ha akkor velem tart, ma ugyanúgy ócsárolnák, mint engem.

Magnus: Ez ám az önzetlenség! Újra bitóra küldene, pedig most nem is kényszerítik rá?

Árnysegéd (Magnushoz): Már csak a halhatatlanságtól tudjuk megmenteni, de az sem könnyű.

Árnyangyal: A halhatatlanságtól, azaz a kegyelet unalmától. Ahonnan egy lépés a feledés.

Magnus: A halál volt az igazi hazatérés. A megfellebbezhetetlen. Az emigrációból való visszatérés csak kísérlet a befogadtatásra.

Vietor: Krisztus nincs Pilátus nélkül.

Ügyész-Munk: (*Kibúzza magát.*) Jelenlévőről csak jót vagy semmit.

Magnus: Ott legfeljebb légionárius lehetett volna.

Vietor: Akárki akármit papol, itt kiegyezés volt. Becsületes.

Magnus: Kiegyezés nélküli kiegyezés. Az meg nem egyezés, hanem egyelés. A nem tetszőt kitépjük, a többi meg hallgat.

Árnyangyal: Mint a történelem sziámi ikrei...

Árnysegéd: Pantomim a tükör előtt. De az egyik nyomorék.

Árnyangyal: A szétválasztásba meg belehalt a másik.

Magnus: Inkább velünk, mint egy országgal megkísérelni.

Vietor: (*vigyorogva*) A púpos sem csatolhatja le a púpját.

Magnus: Íme, a történelem pillangója! Féregként a gyümölcsben átvészelt a nehéz idöket, majd kibújjik a napfényre, szárnyait próbálgatja, kész a repülésre...

Árnysegéd (szemrehányóan Árnyangyalnak): A nép felmentve, odaköthető egy új szekérhez, nyakába abrakoszsák, elébe meg, rúdon, friss lózungcsokor. Amit sosem ér el, csak vágat utána. Hát ettől akartam megszabadulni.

Árnyangyal (gúnyosan): Országomat egy ösztöndíjért?

Magnus: Mit is kezdenek itt velünk?

Gondnok: Figyelem, szolgálati közlemény. Az intézeti titkár jöjjön az ügyeletre! (*Árnyangyal félszegen el. Munk a nyomában.*)

2. kép (Ugyanazon helyszínen.)

Vietor: Értem jöttek...

Magnus: Mondtam már, nem magáért...

Vietor: De kopognak. Szólítanak.

Magnus(*Legyint.*) Azok a falak...

Vietor: A többiek már nincsenek itt. Egyet elárulhatna. Elvégre a mozgalomból jött, mint én... És akkor, a döntő pillanatban, mégis másként fordultunk. Miért?

Magnus: Utólagos okoskodással nincs magyarázat.

Vietor: Pedig valami titka van annak, hogy az egyik így, a másik úgy.

Magnus: Az egyik ilyen, a másik amolyan.

Vietor: Pedig akár fordítva is történhetett volna.

Magnus: Helycserével? Nem. Más szereplőkkel igen, de helycserével nem.

Vietor: Mégis ugyanaz történt volna. Másokkal, ugyanaz. Mert valaki mindig jön.

Magnus: Valaki igen. A történelem bakija. Csuklása. A félrenyelt szándék. Ebbe az eszmébe eleve bele volt ültetve a rontás. A jószándékba a bűn.

Vietor: Eleve? Valaki csak elrontotta...

Magnus: Nem Sztálin találta ki. A rontás találta meg Sztálint.

Vietor: Mintha természeti csapásról beszélne.

Magnus: Az is. Úgy jött, mint a végzet. A világot járt társak, Lenin társai tudtak a veszélyről, néha még figyelmeztettek is, mégis szinte megbűvölve, mint kígyót az áldozata, figyelték a kifejlődését. A szembeszegülőknek meg beadták: bár előfordulnak hibák, az ügy szent, nehogy az ellenség téged használjon fel ellene, működj együtt. S a nagy perek vádlottjai önmaguk ellen tanúskodtak.

Vietor: A mintából sorozat lett a táborban. Sőt túlteljesítő is akadt. Ráth.

Magnus: Túlteljesítő másfelé is akadt. Sőt, megkésett túlteljesítő is. A közös tervrajzú épületen az egyes országok stílusával készült a díszítés. Kinek mire futotta. De maradjunk a házunk táján. Nem csak a csíra volt fertőzött. Az lett a termés, az új mag is. (*Mutatóujja pisztolyként Vietorra áll be.*)

Vietor: De emberöltővel a nagy perek után más helyzet volt.

Magnus: Más helyzet, mégis azonos megoldások. Ezért mondom, hogy az eszme kiötlőinél a legelején befészkelte magát a rontás. A hatalom kisajátítása. A magántulajdon kisajátítása. A gondolat kisajátítása. A teljes kisajátítás. S ha a bűn felkínálkozik, kisajátítja azt, aki enged a csábításnak.

Vietor: Engem éppen hogy nem csábított hatalom, tisztség. Verejtékes éjszakák után döntöttem, ott, Moszkvában is.

Magnus: A verejték hiteles, a többi már csak a lélek kis hiúsága. Az önfeloldozás kisdud játékai. A magunknak kimért hősies pózok. Mert visszamenni névtelennek mindig nehezebb, mint mentséget találni a folytatás kényelmére. Mert ebben a rendszerben az igazi váltópénz mégiscsak az emberélet volt.

Vietor: Hát akkor? Mért nem váltotta ki magát? A jövő miatt?

Magnus: Ugyan már. A jövő? Önvigasztalás. Ha már a forradalmat nem lehetett, legalább az életünket hadd teljesítsük ki. Ahogy az asztalos befejezi a széket. A paraszt a szántást. Tisztességgel lezárva a megkezdettet.

Vietor: Nem könnyíti meg a dolgomat. Mint akkor...

Magnus: Nem is nehezítem. Nem a feloldozás a tisztem.

Vietor: Így telik el majd a hátralevő?

Magnus: Ugyan mi lenne hátra? Mindőnknek ugyanaz. A soha vissza nem térés.

Vietor: De nem mindegy, hogyan múlik ez az örökké tartó.

Magnus: Nekem akár prolongált büntetésként, hogy itt sem oldozhatom el magamtól. Rám kötözték.

Vietor: (*Mintba nem ballotta volna, az ujjait mozgatja*) Hogy ez már mindig így... (*Liftzúgásszerő hang.*) Közelednek...

Magnus: Ugyan már mit tehetnek magával?

Vietor: Tudja, a bizonytalanság... Az megbolondítja az embert.

Magnus: Egyébként ne higgye, hogy itt a legnehezebb. (*Felfelé mutat.*) Ott. Végül is abból, amit akartam, alig valamit látni.

Vietor: Szobor, az igen. Az olcsóbb. Aztán a hallgatás.

(*A lift döccenve megáll.*)

Magnus: Ez az enyém.

Vietor: Hát akkor külön-külön.

(*Az egyik oszlop mögött Árnysegéd áll. Vietor észrevétlen mögéje lép.*)

Vietor: Kijuttatna innen? Nem ingyen gondolnám.

Árnysegéd: Magam is alig bírok kijutni.

Vietor (*legyint*): Maga előtt az élet.

Árnysegéd: Mit akarna ott, kint?

Vietor: Azt bízza rám.

Árnysegéd: Megpróbálhatjuk. De sokba kerül.

Vietor: Nekem nincs annyi.

Árnysegéd: Jó, a fele.

Vietor: Mikor?

Árnysegéd: Elő kell készíteni.

Vietor: Akkor sokan fogják tudni.

Árnysegéd: Idő kell. Ön nem akar ki.

Gondnok: Figyelem, szolgálati közlemény. Az ügyeletes jöjjön a kiszolgálószintre.

Árnysegéd: Akkor holnap.

Gondnok (*mintegy égi hangként*): Séta közben mélyeket lélegzünk, hogy a friss levegő átjárja a tüdőnket. Érezzük, amint az oxigén bejut a véráramba és feltölti sejteinket. Bátorak vagyunk, erősek, szabadok.

3. kép

(*Mindent átható légzéshang. Árnysegéd felmegy a lépcsősor tetejére. A liftzúgás erősödik, a kinyúló ajtón túl egy plazacsarnok mozgólépcső-kavalkádja tönik fel.*)

Gondnok: Valami szokatlan?

Árnysegéd: Az nincs. De nehezen viselik a bentlétet. Vietor ki akar jutni.

Gondnok: Nofene. Nem nyugszik.

Árnysegéd: Nyugodna. De azt hiszi, kint könnyebben meghúzhatná magát valahol.

Gondnok: Megbeszélem a főnökséggel. És a másik?

Árnysegéd: Az megbékélt. Legalábbis látszatra.

Gondnok: Az ilyen a legveszélyesebb.

Árnysegéd: Szerintem teljesen veszélytelen.

Gondnok: Azt bízva ránk. Szóval, a főnökség több kezdeményezést vár.

Árnysegéd (*a zsebébe nyúl, bankókat bajt össze, a Gondnok köpenyének zsebébe gyúri*): És a jutalomküldetés? A repülőjegy? Azt mikor?

(*A Gondnok otthagya. Árnyangyal mint Igazgatónő éri el a Gondnokot, aki kibúzza magát, akárcsak egy előljáró előtt.*)

Igazgatónő: Hagyja ezt a katonásdit. Ez a Sóhaj nagyáruház és maga a munkatársam.

Gondnok: Értettem.

Igazgatónő (*legyint*): Már megint... Pénzt fogadott el? Többet ne forduljon elő!

Gondnok: Visszavihetem, ha akarja.

Igazgatónő: Most már mindegy. Magnust hol helyezte el?

Gondnok: Egyes szobában.

Igazgatónő: Atviheti a közösbe.

Gondnok: Az a Vietor szökésen töri a fejét.

Igazgatónő: Látszatra bele kell menni a segítségébe. Aztán áttenni a panorámaszobába.

Gondnok: Panoráma?

Igazgatónő: A kazamatába. Három nap világosság nélkül. Akkor majd a zseblámpa is reflektornak tőnik. Ott aztán lehet az alapoknál kezdeni a szervezkedést.

Gondnok (*felragyogó arccal*): Az finom lehet. A segédtanár, szóval, az a gyerek érdeklődik a kiküldetés felől.

Igazgatónő: Csak magának: nincs kiküldetés.

Gondnok: Akkor nincs.

Igazgatónő: Addig dolgozik, amíg azt hiszi, lesz. Ha megtudja, hogy nem, kilép.

Gondnok: Értettem.

Igazgatónő: Dehogyan érti. Semmi sem ért. Az a gyerek ártatlan. Születésileg az. De majd teszünk róla, hogy ne maradjon az. Csak hadd válasszon. Állandóan választania kell. Akkor majd megnézheti a tenyerét, a ruháját. Hogy tiszta maradt-e?

4. kép

(*Vietor Magnus rubájában jön abban az aluljáróban, amely a plazacsarnokba vezet. Hajléktalanok, koldus, utcai zenész.*)

Vietor: Kelj fel, és járj! Kelj fel, és járj! Kelj fel, és járj!

(*A járókelők értetlenül bámulják.*)

Magnus (*szendvicsemerként*): Pilátus megváltóként? Maga átváltozó-művész vagy kintornás?

Viator: Ki kellett jutni onnan. Akár rövid időre. De semmi sincs abból, amire az életünket tettük fel.

Magnus: Az én életemmel még egyszer nem rendelkezhet.

Viator: Mennyi nyomorúság!

Magnus: Pontosan annyi, mint régen. Volt egy eszme a társadalmi igazságtalanság megszüntetésére. Az emberek csatlakoztak hozzá. S mi lett belőle? A nagy csalás. És megcsalás. Igazságtalanságból igazságtalanságig vezető út. Igazságtalanságokon át. Ez maga az emberiség útja. Vég nélkül.

Viator: Előlről kell kezdeni.

Magnus: Csak akkor, ha már elfeledték. Az emberek bölcssek: tudják, mit nem kell.

Viator: Csak azt nem, hogy mit kell.

Magnus: Vezekelni.

Viator: Meddig?

Magnus: Mindörökké.

Gondnok: Hogy kerültek ide? *(Gyanakodva méregeti a két, egyforma öltöztető embert.)* Ez súlyos kihágás.

Magnus: Miért? Kijárási tilalom van? De akkor hol az ágyúdörgés? A lánc-talpcsörömpölés?

Gondnok: Ne csinálják velem. Nekem ez a munkám. Az állásommal játszom.

Viator: Az a maga baja.

Magnus: A kockázat. A kockázat. Azt akarja megúszni mindegyik.

Viator: Nincs semmi kockázat. *(Szándékosan járókelők elé áll.)* Ismer engem? *(Azok értetlenkedve kitérnek előle.)*

Gondnok: Szépen megkérem önöket...

Magnus: Nyugalom, a kimenő végén visszatérünk. Jól kifundálták. A holnapra nem gondolni. A holnapután már messzeség. Pedig az örökkévalóság itt van, meg kell érinteni. Mint a cserépkályhát. Egyenletesen meleg. De ismerik-e még a cserépkályhát? A fát? A szenet? Amit haza kellett szállíttatni. Bekészíteni, alágyújtani. Bíbelődni vele.

(A mellette elbaladók bámulják, mint a babókot. Aztán Magnus egyetlen lendülettel belép a vízesésbe, az áradat szétnyílik előtte, anélkül, hogy a rubája nedves lenne.)

Gondnok: Atyaisten. Ez valami videotrúkk.

Igazgatónő: Mióta alkalmazzuk, megnőtt a forgalom. Több százan nézik, amikor átmegy a vízfüggönyön.

Gondnok: Hogy sikerült rávenni?

Igazgatónő: Rávenni? Nem is tud róla. Csak néz előre.